

OPERA
POETICĂ
A LUI
ION CARAION

OPERA POETICĂ A LUI ION CARAION

Sorin Ivan

**OPERA
POETICĂ
A LUI
ION CARAION**

OPERA POETICĂ A LUI ION CARAION

Redactor: Lorena MIHĂEȘ
Corector: Lorena MIHĂEȘ
DTP și copertă: Cristina Dumitrescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IVAN, SORIN

Opera poetică a lui Ion Caraion / Sorin Ivan. –
București : Editura Universitară, 2014
ISBN 978-606-28-0026-0

821.135.1.09

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062800260

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2014
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro

OPERA POETICĂ A LUI ION CARAION

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

O hermeneutică exemplară în numele adevărului estetic

„Complexul Ion Caraion” e ca un fel de șurub al istoriei: ce a scris el în taină despre contemporani, în acele faimoase rapoarte secrete, s-a răsucit în ce au scris despre el însuși contemporanii la vedere, în presa ce vedea lumina soarelui. El se încredea scrisului cu mistica aceluia „*Eu nu mai sunt, e-un cântec tot ce sunt*” al lui Labiș, și al generației lor de fapt, se lăsa dus de cuvinte, înșira răutățile pe hârtie convins că securitatea este ca o taină, ține hârtiile în dosare negre cum ține oamenii în temnițe negre, că dincolo e lumină iar dincoace întuneric, acolo e moarte, aneantizare – iar aici naștere întru viață, că oricum te-ai naște aici ai o viață nouă, o altă viață, devii un avatar, și orice ai lăsa acolo sunt umbre, vorbe-n vânt, unde în neant...După atâția ani de temniță grea, cu bătăi, foame, chinuri psihice, amenințări cu moartea, lipsit de speranța ieșirii dintre colegii de suferință – ieșind, în fine, de acolo, rămânându-i doar această mistică a cuvântului, ce era să facă? Experiența sa carcerală este una de natură antropologică, sunt lucruri care i se pot întâmpla oricărui dintre noi până la un punct. Ce faci, însă, cu „talantul” când ți-a dat Domnul grația de a-l purta îngropat în tine însuși? Personalitățile accentuate ale istoriei nu glumesc cu lucruri de acest fel: își desfășoară menirea. Noi ceilalți, ca să zic așa, ne trăim șansa libertății odiseic, adică ne aducem aminte că Ulise după Troia și cei zece ani de rătăcirii s-a întors în Ithaca sa și a redevenit crescător de porci. Personalitățile accentuate ale istoriei, însă, sunt în general categoriale, adică nu se schimbă. Ion Caraion este același în pamfletul tipărit și în notele

informative date în taină către securitate: este o răutate categorială în el, cred că este vorba de o răutate naturală – în orice caz, personajul Victor Petrini din „Cel mai iubit dintre pământeni” de Marin Preda are în mod natural și chiar destinat vocația răului – și, cel puțin în personaj, Marin Preda a vrut să descifreze atât de complexa, de complicata personalitate a lui Ion Caraion. Or, naturală fiind, această răutate provoacă și adună în sine ceea ce-i seamănă, și este preponderent estetică; așa trebuie judecată. Spânul din „Povestea lui Harap Alb” este un rău estetic: el dă pedepse cu tâlc, nu bate cu biciul; și ce s-ar face bietul fiu de împărat dacă n-ar avea un Spân pe lângă el să-l învețe ce e rău pe lume? Pentru că ce e bine se deprinde ușor.

Ion Caraion nu este, însă, „Spânul” nostru. Cu el s-a întâmplat acea răsucire a istoriei, de care vorbeam: s-a trezit un om rău de gură între oameni răi de gură, iar răutatea celorlalți nu mai era de taină, era cu voie de la stăpânire. Mai mult: ceilalți au uzat – și uzează încă – de scrisul său secret. Ce se întâmplă când trădătorul trădează? Este aici un paradox ca cel al mincinosului? Nicidecum, de aici naște doar apostasia. Securitatea versatilă, apostată, așadar, l-a trădat: a lăsat ca înscrisurile sale secrete să fie folosite public, și asta înainte de 1989, tocmai în 1982 (când el s-a exilat). Securitatea s-a dovedit trădătoare în atâtea și atâtea alte cazuri, culminând cu momentul ruperii de epocă de la 1989. Poate că această securitate apostată a imprimat, a fabricat, de fapt, liniile noastre de destin pentru mulți ani de aici înainte; Ion Caraion este doar un epifenomen. Când un om trădează este una; când o instituție majoră, pivotală, a statului face acest lucru, însă, este altceva. N-a fost numai în țara noastră, a fost în întreg lagărul, și asta ar putea să ne mai ridice din griji, indicându-ne că artificialul, adică falsul, s-a instaurat peste tot, că a fost un joc generalizat cu viețile oamenilor; totuși, la noi a cunoscut excese – și în producere, și în interpretare.

El însuși a asistat uimit la această întoarcere a brazdei, la această arătură în ogorul scrierilor sale de taină, de dedesupt. Cum răspunzi la apostasia? El nu și-a recunoscut declarațiile, a clamat public, în Occident, că sunt falsuri ce i se pun în cârcă, a acuzat de plastografie – aceasta fiind, probabil, singura fisură în

ființa sa categorială. N-a crezut nici în ultima clipă a vieții că securitatea l-a trădat, cazul lui părând asemănător, întrucâtva, cu al lui Ceaușescu la Târgoviște; cu nuanțele ce se impun: el n-a avut cu ideologia comunistă nici în clin nici în mănecă – dar, ca să-l reducem la model, să amintim că, la un moment dat, a vorbit de scoaterea din context a unor afirmații, deci a invocat cel puțin o analiză pe lucrul complet. Înscrisurile i-au fost, însă, „servite”, după moarte, ca pentru stigmatizarea, odată în plus, a destinului postum: erau, deci, ale sale. Din fericire, s-au recontextualizat întrucâtva, dar de o judecare „în plen” tot nu poate fi vorba.

Abia Sorin Ivan, în cartea de față, coboară în acest infern cu metoda criticului și istoricului literar imparțial și pune ordine în lucruri. Este o ordine a altei generații față de cea a lui Caraion, o ordine ce ține cont și de experiențele carcerale dar și de, așazicându-le, delațiunile de după 1989, și de „momentul Coposu” în disputa cu securitatea apostată (acesta recunoscând franc că a trebuit să dea rapoarte scrise, și motivând că și-a asumat rolul). În fond, ca să rezonoz în siajul ideatic al lui Sorin Ivan, ce se incriminează aici, în cazurile acestea? Scrisul, faptul că aceste maldăre, acești munți de declarații ale intelectualilor români ce se pietrifică sub relieful vegetal al istoriei noastre recente – sunt olografe, adică scrise și sub-semnate. Biserica a rezolvat de milenii viciul de procedură al securităților moderne: la preot te confesezi verbal, nu-ți scrii spovedania, trimiți vorbe către Cel-de-Sus prin intermediul cuiva și din locul cuvenit, nu lași litere așternute pe hârtie cu speranța că vin îngerii și le culeg...

Cartea lui Sorin Ivan este scrisă cu responsabilitatea criticului tânăr, cu pathos dar fără patimă, cu dorința adevărului plan, cu o implicare sufletească ce caută și găsește adesea litera de foc a conștiinței. Autorul trăiește dilema Ion Caraion pentru că pleacă în acest complex de la operă, a cărei frumusețe o descoperă mai întâi și o propune istoriei literare ca bun câștigat ce poate trăi și fără leștul vieții. „Dar omul Caraion nu trebuie să acopere sau chiar să anuleze pe *poetul* Caraion, biografia – istorie a unei existențe tragice, cu o nefericită dimensiune conspirativă – nu trebuie să umbrească opera. Ar fi

o confuzie gravă, care ar insinua criterii empirice - istorice, morale, afective, emoționale - în judecarea creației literare. Or, poezia este o realitate autonomă, care trebuie investigată numai cu instrumente estetice și criterii axiologice. Trebuie făcută o distincție clară între om și poet, între existență și operă. Omul Caraion este o victimă a istoriei, o figură tragică a Estului, care, îngenunchiată de suferință și teroare, a făcut un pact infam cu puterea și organele ei represive, devenind el însuși din prigonit prigonitor. Cu toate că și-a denunțat gestul și s-a dezis de propria slăbiciune, n-a avut puterea să renunțe și și-a acceptat în continuare umilința. Nu este singurul caz de duplicitate în lumea scriitorilor din România și din lume. Mulți scriitori, români sau străini, unii nume ilustre ale literaturii, au comis gesturi regretabile, acte de colaboraționism cu regimurile fasciste sau comuniste, pactizări mai mult sau mai puțin oculte cu regimurile extremiste, de stânga ori de dreapta, mulți poartă cu ei, în eternitate, culpe morale de mai mică sau mai mare gravitate. A-l judeca după aceste criterii ar însemna să deschidem o Cutie a Pandorei din care ar ieși tot răul istoriei și al conștiinței umane, cu grave repercusiuni asupra ordinii axiologice a universului estetic. În materie de compromisuri și de vinovăție, fiecare caz trebuie judecat în parte, în contextul timpului și al existenței proprii, în funcție de datele conjuncturale, psihologice, biografice. Pe de altă parte, dacă am uza de criteriile moralității autorului în evaluarea creației artistice, am ajunge la rezultate paradoxale și deconcertante. Opera, în speță poezia, nu se judecă moral, în funcție de fluxul și meandrele biografice ale autorului ei, chiar când acestea scot la lumină atitudini și gesturi întrutotul condamnabile. Ea trebuie privită în relație cu existența numai în măsura în care poate fi demonstrat un raport de cauzalitate, de influențare și determinare dinspre viață spre literatură. Acest raport este fundamental în cazul lui Caraion: poezia lui are rădăcini adânci în propria existență, crește și se ramifică, puternică, noduroasă, sumbră, din solul acesteia. Poezia lui Caraion este sublimarea la nivelul ideilor și al expresiei a unei experiențe psihologice intense, paroxistice, apocaliptice, expresia estetică a unei viziuni particulare asupra existenței, lumii și universului. În judecarea

ei, criteriile morale nu au nici o relevanță. Ea capătă o existență aparte, autonomă, cu identitate proprie, o realitate de grad secund, desprinsă de fondul care a generat-o, chintesența unei vieți și a unei gândiri zbuciumate, cu momente de spaimă, teroare și alienare, clipe de cumpănă între viață și moarte, cu năluciri thanatice și tentații suicidale, cu întrebări introspective, fulgerări de conștiință și luciditate, întunecări și căderi morale... O lungă și sinuoasă *trecere prin infern*."

Trebuie făcută observația că opera poetică a lui Ion Caraion s-a desfășurat la vedere într-un timp incomod. El a publicat masiv în acel deceniu de aur al comunismului, cam între 1970 și 1980, când lucrurile se redresau întrucâtva și autoritățile așteptau de la scriitori aplauze și încurajări pentru aceasta. Ei bine, el și-a pus în opera publicată infernul suferinței de până atunci, devenind un reper al justițiabilului, fiind oarecum un vis urât din noaptea pușcăriilor, scăpat în plină zi. Epoca ideologică inventase cezura dintre Gheorghiu-Dej și Ceaușescu, lansând tema ruperii, punând chinul și nedreptățile pe ce-a fost înainte, încercând o judecare, cam de paradă, a „obsedantului deceniu”. Ion Caraion este dintre cei care nu acceptă treptele, nu crede în mai binele răului, vede ceea ce trăiește – iar, spre sfârșitul acestei mici ferestre de deschidere, când ideologia devine copleșitoare suplinind lipsurile și obediențele morale de tot felul, revolta sa devine evidentă. De aceea, cred că analizele lui Sorin Ivan sunt cu totul adecvate. Fiecare om are dreptul la procesul lui, ne spune autorul – dar ca individ, nu ca personalitate. Nu putem face *bios*, viață palpabilă, din ceea ce este *persona*, viață ca în-fățișare, ca prezență publică. Judecarea unei personalități se poate înfăptui numai, sau preponderent, contextual, în timpul ei. Opera îi supraviețuiește, desigur – și va fi aceeași după o sută sau după două sute de ani. Acum, pentru noi, pentru că suntem prea aproape de ea, cortina vieții pare a o obnubila. Sorin Ivan ne prezintă, tocmai de aceea, contextul – și privește omul ca personalitate, nu ca simplă ființă sinceră și simțitoare. E o diferență: sinceritatea, ca termen, vine de la *sine cera*, *fără ceară* în latinește (ceara fiind pentru antici ceea ce este pentru noi fardul): omul sincer este cel cu sufletul în palmă, gol pe dinafară și pe dinăuntru. Personalitatea vine, însă, tocmai de

la *persona*, care înseamnă mască (de teatru), deci multă ceară care acoperă părțile neconvenabile ca să fie omul reprezentativ, să însemne ceva, ce vrea el să însemne. Cicero ne spune că zeii ne-au dat cuvântul ca să ne ascundem gândurile: prin cuvânt devenim persoane, putem deveni chiar personalități. "Spun popoare, sclavii, regii / Că din toate câte-avem / Numai personalitatea / Este binele suprem" - zicea Goethe.

Poate că, peste acele sute de ani, cartea aceasta a lui Sorin Ivan va fi o dovadă că n-am fost cu totul orbiți nici noi, aproape-contemporanii lui Ion Caraion, de eristica vremii noastre, că nu l-am luat pe Ion Caraion doar ca pe un om simplu și sincer concentrând în el propriile noastre complexe - ci am mai avut ochiul treaz și la personalitatea lui, la rolul jucat cu responsabilitate în eterna comedie a vieții, - și chiar la frumusețea operei sale. Autorul de azi ne reprezintă astfel.

N. Georgescu

Capitolul I

Excurs prin meandrele
vieții și ale morții

Stelian Diaconescu (viitorul poet Ion Caraion) se naște la 24 mai 1923 (după propria mărturisire, data reală ar fi 10 mai) în satul Pălici, comuna Rușavăț (azi Viperești), județul Buzău. Iată ce spune poetul despre locul nașterii sale: „Am venit pe lume într-un sat sărac, mai târziu aveam să scriu <într-un sat ca o bubă>, de la cotitura Carpaților răsăriteni, de la confluența celor trei mari provincii românești – Muntenia, Moldova și Transilvania. Este ceea ce explică bogăția limbajului meu și pe aceea a oamenilor locului. Acolo se întâlnesc, adunate din toate direcțiile și din toate timpurile, majoritatea cuvintelor limbii române. La nu prea mare adâncime sub scoarța pământului, satul meu de baștină era pardosit cu coline de sare. El se întindea pe malul unui râu năbădăios, cunoscut din vechime, de pe vremea egiptenilor și a romanilor, între – de o parte și de alta – două mari păduri cu vânat mult, cu păsări multe, cu șerpi mulți și veninoși. De altminteri unul din satele vecine se și chema Viperești, de la viperă.”¹ Contextul în care apare sintagma autocitată îl formează un poem de factură expresionistă, *Satul de la marginea bucuriei*, din volumul *Necunoscutul ferestrelor*², transcriere a unei stări obscure, de sfâșiere între o vagă nostalgie și un disconfort ontologic copleșitor, propriu poeziei lui Caraion, pe fondul unei insolubile neputințe de adaptare în spațiul existenței: „Zăpezile călătoreau leneșe / ca la începutul genezii. / M-am născut într-un sat ca o bubă, / sub munții amiezii. // Între cer și pădure, / satul sta ca o bubă. / Au venit ploile din protoistorie / pe urmă, să-l rupă. // Scuipătoare și omidă, / mai apoi cunoscuți burgul. / O tăcere lichidă / tonifică amurgul. // Înfrăgezea durerea și umilea în mine / zăpezile pure. / Satul de la marginea bucuriei / a rămas în pădure.”

¹ Ion Caraion, *Ultima bolgie*, Jurnal 3, Editura Nemira, 1998, p.45

² Ion Caraion, *Necunoscutul ferestrelor*, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 196

În altă parte, poetul își schițează, în termenii unui orgoliu nedisimulat, genealogia spirituală și un lapidar portret moral: „Eram coborât dintr-o veche și neîntreruptă stirpe de preoți, de luptători și țărani liberi din Transilvania, Moldova și Muntenia, dar și de la miazăzi de Dunăre, din ținuturile populate de-a lungul veacurilor de români. Singura noblețe la care țin este aceea a spiritului și a libertății spirituale. Înaintașii mei știau să scrie și să citească încă dinainte de 1600, când încă destule capete încoronate își rugau sfetnicii a îndeplini pentru ei această îndeletnicire de două ori demnă și de mai multe ori temută ca periculoasă. Primejdiile și teama de care-s înconjurați cei ce lucrează cu nevăzutul nu vor lipsi din biografia mea de poet, gazetar, editor, eseist, redactor și întemeietor de reviste literare, antifascist și anticomunist, apărător fervent al libertății de manifestare și de conștiință, democrat prin structură, riscându-mi propria-mi viață pentru ca viața operei de artă să nu fie batjocorită ori deposedată de atributele ei, de a nu avea dreptul să nu accepte nici căluș nici cătușe.”³

Se pare că înclinația către universul literelor i-a fost favorizată viitorului poet de câteva date esențiale ale existenței sale: o casă în care, noaptea, nu se stingea lumina din pricina cărților, un tată – țăran – pasionat de lectură, reflexiv și vituperativ față de transcendență și univers în vremuri de cumpănă, dar și iubitor al Scripturilor, din care le citea ca un învățător sătenilor, volume semnate de autori români importanți și (în „traduceri neideale”) de nume emblematice ale culturii universale: Esop, Virgil, Homer, Spinoza, Nietzsche, Dostoievski, Sienkiewicz, Tolstoi, Goethe, Dante etc. Încă din primele clase de școală, pe care le petrece (în gazdă la un unchi dinspre tată) într-un soi de claustrare forțată, elevul Diaconescu se refugiază într-o lume secretă, interioară, conturată de poeziile pe care le memora și le recita sieși, ca un exercițiu de eliberare și evaziune: „La începutul anului memorizam cu evlavie (asta am făcut-o și mai târziu, în liceu) toate poeziile din așa-zisa carte de citire, spunându-mi-le mie însumi, în taină,

³ Ion Caraion, *Jurnal II, Literatură și Contraliteratură*, Editura Albatros, 1998, pp.IX-X

când eram singur și trist...”⁴ Într-un astfel de context spiritual și psihologic se naște pasiunea lui pentru poezie, care, mai târziu, va deveni copleșitoare și-i va contura un fel de existență paralelă, într-un spațiu autonom al cuvintelor, ideilor și trăirilor la intensități uneori paroxistice și incandescente, loc de refugiu, de reflecție, de *supraviețuire*: „Astfel, poezia a devenit pentru mine o necesitate. Întâia dintre toate, fără de care n-aș fi mai putut să trăiesc. Mă drogăm cu poezie. Realitatea cu componentele ei se decolora, până ce o pătură de ceață o acoperea complet. Navigam în nori, cu regretul adânc, statornic, sfâșietor că îndemnul și dreptul de a inventa rugăciuni și versuri, ca sfinții și ca poeții, pe care nu știu de ce îi tot situam într-o durată din afara duratelor, într-un timp dinaintea timpului, un asemenea drept mie îmi este retras. Păcat mortal. Iarăși nu știu clar de ce – nimeni nu mi-o spusese – continuam a crede că atât sfinții, care erau veșnici și își desfășurau menirile în indefinitul și indefinibilul veșniciei, cât și poeții (pe care-i asimilam lor) au trăit cândva demult, incalculabil de demult, săvârșind lucrări a căror fire scapă limitelor și vor scăpa totdeauna puterii umane, ca rugăciunea și poezia de pildă. Pentru că ei n-au fost oameni ca noi, ci altceva, mai mult decât oameni.”⁵

Între 1935 și 1942, urmează Liceul B.P. Hasdeu din Buzău. În acești ani, redactează, împreună cu mai mulți colegi, din economiile proprii, beneficiind de complicitatea directorului liceului, Bucur Țincu, revista de poezie *Zarathustra*, printre colaboratorii căreia se numără: Al. Lungu, Lucian Valea, Traian Lalescu, Lucian Dumitrescu, Marin Sârbulescu, C. Bivolaru. Pe lângă revistă, elevul Stelian Diaconescu constituie o editură, Colecția „Zarathustra”, la care apar două volume de versuri: *Mătăni pentru fata ardeleană*, de Lucian Valea, și *Fata din brazi*, de Alexandru Lungu. Modelul *Zarathustra* este perpetuat, în intervalul 1941-1943, de revista de poezie *Claviaturi*, editată la Brașov de elevii Lucian Valea și Mircea Bogdan și girată de poetul Gherghinescu-Vania, în care publică mulți tineri, dar și

⁴ Ion Caraion, *Ultima bolgie*, p. 47

⁵ Ion Caraion, *Ultima bolgie*, p. 48

mari poeți precum Arghezi și Blaga. Pe lângă *Zarathustra* și *Claviaturi*, tânărul poet publică, între 1940 și 1941, versuri și recenzii în *Curentul literar* și *Universul literar*. Numele lui Ion Caraion apare de altfel citat pentru prima dată la „Poșta redacției” în *Curentul literar – Magazin* (an II, seria a II-a, nr. 53 din 7 aprilie 1940), unde aspirantului i se dă un răspuns laudativ și i se publică un fragment⁶.

În 1943, apare, la Editura Prometeu din București, volumul de debut al lui Ion Caraion, *Panopticum*, care în manuscris purta titlul *Cercul domestic*. Placheta conține versuri protestatate la adresa războiului, în tonuri sumbre și apocaliptice, cu acuze și vituperării privitoare la starea de fapt, motiv pentru care, imediat după apariție, este interzisă și retrasă din librării. Tot în 1943, începe să frecventeze cursurile Facultății de Litere și Filozofie, unde îl are profesor, printre alte nume ilustre, pe G. Călinescu. Poemele și articolele publicate de Ion Caraion, cu un puternic accent critic și acuzator, îi atrag represalii din partea autorităților, inclusiv amenințarea cu revolverul. Iată ce spune poetul: „Sub fasciști, în timpul războiului, din pricina caracterului democratic al articolelor mele, am fost cu regularitate ținta rigorilor cenzurii. Zeci și zeci de articole mi-au fost cenzurate. Prima carte, interzisă. Acela care conducea cu depline puteri Cenzura Militară, un colonel, Colonelul Atanasiu, mi-a pus la un moment dat, ca să mă timoreze, revolverul la tâmplă. Tocmai din pricina conținutului antifascist al articolelor mele. N-a tras. Era pentru a mă înspăimânta. Însă doar câteva zile mai târziu, în redacția ziarului la care lucram, a ziarului *Ecoul*, doi ofițeri de Gestapo au venit să mă aresteze. Am scăpat ca prin miracol, am părăsit

⁶ „Poema dv. a fost miruită cu duhul poeziei. Nu trebuie să vă lăsați ademenit de imagini și de cuvinte sonore. Poema *Chenar de clipă* ar trebui refăcută.”; „Mă uit la tine vorbă, te mângâi și te stric, / Din tomuri bizantine, te-adun, te chem din zvonuri / Și nu mai pleacă vântul și nu mai cer nimic, / Zadarnic te mai caut, bărdac de mit cu doruri. // Nuntire voivodală pe măguri și rovine, / Hatmanii sparg în veac, haiducii fură dor, / Avânturi pârçălabe beau primăveri mezine, / Tac anii din lăcate și cerurile lor.”

Bucureștiul, am stat ascuns prin Moldova ș.a.m.d.”⁷ În 1945, îi apare volumul de versuri *Omul profilat pe cer*, care obține premiul de poezie al Editurii Forum din București, iar în 1946⁸, al treilea volum de poezii, *Cântece negre*, la Editura Fundațiilor Regale. În 1947, Ion Caraion împreună cu Virgil Ierunca editează o revistă internațională de poezie în cinci limbi, *Agora*, experiență rămasă unică în istoria culturii românești. În primul și, totodată, ultimul ei număr, revista, realizare grafică de excepție, în 300 de pagini, aduna nume mari ale literaturii române și autori străini de prestigiu, între care: Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga, André Breton, Robert Desnos, B. Fundoianu, Henri Michaux, Eugenio Montale, Christian Morgenstern, Salvatore Quasimodo, Rainer Maria Rilke, Umberto Saba, Carl Sandburg etc. Tot aici apăreau primele versuri în limba germană ale lui Paul Celan. Acuzată de cosmopolitism de regimul comunist, prin organul său de presă, *Scântea*, revista *Agora* a fost interzisă, iar numărul al doilea, deși pregătit de tipar, n-a mai apărut niciodată.

Odată cu venirea în București, aspirantul la gloria poeziei ajunge corector la ziarul *Timpul*, unde este coleg cu Marin Preda⁹, secretar de redacție, redactor al aceluiași cotidian, redactor al ziarului *Ecoul*, apoi ocupă, în ciuda vârstei lui, o serie de funcții importante: consilier la Ministerul Artelor, secretar general de redacție la revista *Lumea* (director: G. Călinescu) în 1945, șef de presă la Editura Fundațiilor Regale (director: Alexandru Rosetti) în 1947. În treacăt fie spus, avansarea în funcția de redactor la *Timpul* Caraion i-o datorează lui Arghezi însuși: de pe poziția de corector, tânărul poet scrie un articol intitulat *Lina sau despre basmul modern*, care, în ciuda așteptărilor sumbre ale autorului și spre totala lui surprindere,

⁷ Ion Caraion, *Op. cit.*, p. 29

⁸ În mod eronat, în mai multe tabele biobibliografice (întocmite, majoritatea, de Emil Manu), este trecut 1947 ca an de apariție a volumului *Cântece negre*. Ediția princeps poartă însă anul 1946.

⁹ Caraion evocă secvențe din această epocă și face un portret cam vitriolant colegului său, viitorul autor al *Moromeților*, într-un context cu totul special, la care vom face referire mai departe, în cursul acestui capitol.

lui Arghezi îi place. Marele poet sună pe directorul ziarului, Mircea Grigorescu, și se interesează cine e Caraion, dacă e redactor al publicației, iar acesta, nevrând să-l contrarieze pe ilustrul interlocutor, încuviințează numaidecât. Prin forța împrejurărilor, corectorul este promovată redactor și astfel începe și colaborarea lui cu Arghezi.¹⁰

Un episod aparte în biografia lui Caraion are loc în toamna lui 1944, după ce România întoarce armele în favoarea aliaților: poetul, ale cărui acuzații și violențe stilistice la adresa războiului și a ordinii burgheze lăsau cale deschisă spre simpatii de stânga, participă la înființarea ziarului *Scânteia*, oficiosul Partidului Muncitoresc Român (viitor Comunist), și îndeplinește funcția de secretar general de redacție al publicației săptămânale (la început) *Scânteia tineretului*, revista Uniunii Tineretului Muncitoresc, unde este coleg cu un tânăr și promițător activist comunist, cu cinci ani mai în vârstă: Nicolae Ceaușescu. Entuziasmul comunist al poetului începe însă a se veșteji în scurt timp, când ia contact cu cenzura practică de activiștii și militanții partidului și când înțelege similitudinile „de metode și de gândire” dintre comunism și fascism: „O cenzură incomparabilă, mult mai sălbatică și tendențioasă, se practica de data aceasta în chiar cadrul redacției, de către propriii mei colegi de redacție și de către delegații Comitetului Central, majoritatea lor viciați în afara vieții normale, a civilizației și a logicii, incuți, abuzivi și, mai ales, fanatici de o morbidă suspiciune.”¹¹ În aceste condiții, în mai 1945 își dă demisia: „Lucru inadmisibil în comunism, acela de a-ți da demisia, deoarece contractul cu întunericul e considerat un contract pe viață, de care te poate elibera numai moartea. Totuși, cum nu eram și n-am fost nici utecist (la vremea respectivă, *utemist*, n.n.), nici comunist, au trebuit să se resemneze. Din pricina plecării mele din redacție, săptămânalul

¹⁰ Episodul este narat de Caraion în *Jurnal 2*, în secțiunea intitulată <În palatul cuvintelor potrivite>.

¹¹ Ion Caraion, *Ultima bolgie*, pp. 29-30

Scânteia tineretului n-a mai apărut o lungă vreme. Vinovăție care n-avea să mi se mai ierte niciodată.”¹²

Ziarist de atitudine, care se remarcase în diversele publicații ale vremii prin articolele lui critice, dure, polemice, profund protestatate și provocatoare în fața autorităților, Caraion publică în 1946, în *Jurnalul de dimineață* (director: Tudor Teodorescu-Braniște) două articole fulminante: *Criza culturii românești* și *Criza omului*, care subliniau „pericolul mortal instalat în viața spirituală a țării noastre o dată cu comunismul, articole anti-jdanoviste care s-au bucurat de o largă audiență la public”.¹³ Represaliile n-au întârziat să apară, după cum tot Caraion mărturisește: „Am fost exclus nestatutar din sindicatul ziaristilor. (...) Mi s-a retras îngăduința de a mai semna în presă. S-a interzis conducerii revistelor, ziarelor și editurilor de a mă publica sau de a-mi găzdui măcar răspunsurile la invectivele ce mă priveau și de care, dintr-o dată, ca la comandă, s-a umplut presa. Întreg aparatul de agitație și propagandă al partidului comunist, pretins român, izbea cu sete într-un singur om. Frica de cuvânt. Frica de intelectualii popoarelor.”¹⁴ Acestora li s-au adăugat interogatorii, controale la domiciliu, hărțuiri și denigrări, mijloace de luptă binecunoscute ale noii puteri în curs de instalare. În ciuda diferențelor (numai aparente) dintre fascism și comunism, în esență două extremismisme ideologice, metodele de tratare și sancționare a adversarilor erau asemănătoare, dacă nu identice. Principiul „cine nu e cu noi e împotriva noastră” funcționa la fel de bine și pentru comunism, și pentru fascism, iar Caraion, poetul și jurnalistul rebel, născut cu revolta în sânge, a cunoscut nemijlocit aceste similitudini: „Am fost vânat și cenzurat în anii războiului sub regimul antonescian, pro-nazist, iar în anii de după război am fost vânat, cenzurat și închis sub regimul pro-stalinist al României zvârlite în sfera de influență rusească. Pro-naziștii m-au învinuit de comunism, procedeu de rutină, iar comuniștii (ce putea fi mai ușor și mai stupid?) de fascism.

¹² Idem

¹³ Idem

¹⁴ Emil Manu, *Ion Caraion*, Editura Universal Dalsi, 1999, p. 13

